

ХАҢҮАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЬЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

Бастың холобур

Саха Республикатын Правительствота үлэ рыногар тахсыбыт күчүзүөйдэри туоратыыга анал-
дыаһал таһаарбыта. Үлэтэ суох халыбыттар көмүскэллэх буолууларыгар кинилэргэ үлэни булуутта
Дьарактаах буюуу миннирэнэр анал үн көрдүлүбүтэ.

ҮЛЭ ТЭРЭЭНИННЭЭХТИК САҒАЛАММЫТ

"Күөх жөчө" комплексыгар

Муус устар ыай 21 күнүтөр улугу-
стара Дыарыктаах булуу кыла
кэлиэккэр баһылыктарыгар, тэри-
һитэр саймааччыларыгар бу анал
үбү туһаныыта, үлэи тэриһи
и аналтаах, сөүрүтү кыппыта.
Үбү-харчыны кэлиэккэринэн
тыһар, төһө кыһын үлээн хабы-
ааһтарыгар, үлэ кыһын
көрүлгөрүн тэриһитэккэртэр
быһаан оһоһуллубута. Ухуусул
кэлиэккэрэ бу программаны
алоһо кыһарыты үлэи тэриһи-
иэккэс саймааччылар.

Болугур нэһилиэтин дьаһалта-
тынан болуһон, ым ыйын 28

Пыларампирстар бүригээдэлэрэ

Т.Г. Гермогенов, М.М. Лыткин

күнүгүр Дыарыктаах буолуу кэбэтин директора Николай Николаевич Шестанов үлэ-хамнас хайда тарылыаһын билсэ Мыйдарыаһа сырытта. Нэһилээк даһалаттан хонтуруоттарын баһылык Михаил Михайлович Петров аппаратын үлэһиттэрин, таргылталар салайааччыларын муһуһан анал муһуһак тэрийдэ.

Бодуур нэгдэлтэйгэр бу хайлжаар үлэ хайдах тэрилдбөгтөө туһууан байһыг М. М. Петров нэлсэгэ Барыга 11 беригэдэ тэриллэн үлэни сагал-абысттар. Бөхүлэги тулсаран огорууга, куруулоһонго, нилорамдаг нис хайгтарарыгтар, нэлдизннэвтөө үүтү хомуууга, кыла-боданы куруулоһонго, о. д. а. үлэзайтар. Бэс-ыһтан үлэһит ахсаанын өсөө эбөр бостуулаахтар. Муһагһаг кытлыгалаахтар албох бостууруу-ыһагтылар, санааларын үлэлэһннэстэр. Удуус нилсөгсгэргэ голонизатан кылбег директор М. А. Манас-ылова сагайааччылаах делегатаг бу туксууга кытлыганы ыда, сайһаггы юмниг "Адасты" ор-

сынның алғашқы үлестіні бөл-
пұруушун баһарыстылар.

Мушкын илалиттан М. М. Петров үлэһит сыйдар бэригээлэри кытары миастэттигэр тыйан бөлүһүөрдө. Бастаан Кыстык Кутулаа исторамда үлэһит бэригээлэргэ тыйыдыт. Манна благаустройство үлэһиткээ 3 уластатканыт, хатталын хайыттары сыйдаллар. Н. П. Неустроев, В. С. Абрамов үлэһиткээ хайда баран илэһит бөлүһүөрдүлэр. Төрөөбүт-үөскээбит бөлүһүөктөрө туһуары туһутар кыһалын-мүһүлүн, турууһу үлэһит сыйдаллар эбиг.

Салтыг "Күөх хөчө" дэж дьон-сэргэ сайыагы өттүтэр сыппыана.

Бейүзлөк аяныштары хөчсөз 4 жаш күрүө туту сыйдалларга көстөр Итинең В. А. Заволоцкий сыйлаагынаах беригодо үлүктөр Сален дэн сирге баар кылабыынаы күрүөлөһинге үлүктөр беригодо баран иже үт тийер массынаны утары көрүстүбүт. Бөрт сирөк көрүлгөсө суоптар күлө-үрө сыйналган ааста. Бу үт таһаагыар үлүктөр 3 жашылаах беригодо беригодо О. П. Дятковский, Киселов кытары Ю. А. Поселеный, Н. Н. Захаров сыйдаллар

Даялгалт нийлбэрийнхний хүрээлэлтэйг
уламжлалт аргаар хайрлахад суул. Амьтат
нэрлэхэд, нийлбэр аргаар үйлдэлтэйг илгээ
нийлбэр хайрлахад суул. Иргэд улс ветерана
Т. Г. Гермогенос улс М. М. Лыткин байна юу
хайр суулдвал. Сотору нийлбэр бүтээгд
сорууламжлалт. Сүүлчийн баран ыраагч
субуотуулах тэрийг байлалалтай.

Билер үтүксиздик даяланып уруксуз советтер салаататын контууратын капиталнайдылар армунунантэн, киши котельнайга холбоотон кыялыны ула, тыл эгеранарын (9 жыл) кысты-ыр дыйтпа снорбуттара буолар. Манна билипиз ис өтгүн парсонартонунан обшнхалааһын, бастах аросуөн үлэлэри ыгытталалар. Бу - кыруматас дыйтпа сыйлас, үтүс сыйын холбоһуа.

Бейнээний хатгалыг бичигт Миньдараагийн са-
дайар үлээ, туугууга үлээлээгээр Егор Егорович Ам-
мосов сэлдэжээ. Түүнхээ Болдугур нэнийлээг
кризис көмөгөр дьсун-сэргэнтэн үлээлээгээр амал
программаны сэлхээ жамларынга дэлхүнзакхыг,
тэрэһийнээхтэн ысыгыгтын бэлтхлөөр наадла-
х. Орхун адир эгчигтэ үлээн халхыгтара нэрэ-
сэбиллэх. Дьаһалта тэрэһийнээх, дьсн-сэргэ
түмүүлэх буюуларна ыраакхаттар этгээг туо-
ртыллыахтара.

Алексей СЛЕПЦОВ

Сонуннар

"КЫТАЛЫКТАР" ЫҢЫАХТАРА

Бу күнлэргэ улус оскуолалара, уһууһааннара сымалнары үлэлэрин түмүктээн отчуоттаатылар уонна, бэрдэн турар, сатаан сайыны көрсө үрүг туунах ыһыахтарын аастылар. Бос ыһыан 2 күнүтөр иигиин-төрөтүн ийгэттиэр улус биир бастыг көрдөрүүкөх "Кыталык" оҕо сайдыр киниз кырачаан дьокун ыһыахха мусти. Үгэскэ кубулуйбут сылта тагыттылар дьаһалта оҕолор, төрөспүттэр, аймахтар саха тагытаһын көтөд, саха мин-нылаах аһын дэлэччи астаан көхтөөх кыгытаһын ыһыаһылар.

Букуи "Лия" (ИП ДРСлецов), үзэртэр-үлхэлтэр комбинат (дир. Г.Г.Монастырев), "Северная" (ИП А.В.Иванов), Чурагчл 2 №-дэх огулалата (дир. М.В.Дьячкова), "Ирина" (ИП И.И.Попова) словосордакыг бэлхтэринин унугуан коллектива ариас конкурстара, кулхастахалтын ыдггта.

Ыйыктык Ыйыктык сыйлыгы уюна Ору жимсиздиги күтүрүт анына. Ол курдук, уйуулаа адр төрөтүттүрүн кұраыа ыыттылар. Манна бис адр ыал талманырын көрдүрүтүр, оригнатыл бұлдууларын амсатылар. Дьүүлүтүр субо Ыуругуяана Алексеевна, ыылыа Валя уюна улаа Жена Василентар дьиз сөрттүрүн бастылыаа айдир, "Северияна" мадьялыаи спонсоруадыбт бөлара: туттарда. Манна мустубут дьон орлор байлара туруорбт сэрда нүмөрдэрин, республикади байырыааи мюда студияты (сал. А.А.Васильева), байа декорациялаах, кыра бөлөх орлору кытылылаах олсөткөнү (сал. Е.Н.Семенова), Лина Давыдова, Коля Наузов үлөтөрин (сал. З.А.Оксенитишкова) олус сөрттүтүр. Бу уйуулаанга орлор байларын талманырын букунаа, элөх кыныттан толлубунаа сагыра-ныгар буюмдугтара ору сайдар кызыа үлөтүттөрин махталлаах үлөтөрин түмөтү буолар дьон төрөтүтүр астына байлыттылар.

Түгүлдэлээн айымжик кэнээ, буоларын курдук, быһыйдар, куустээхтэр көмө трибунада муһунулар. Улахан бөлөккө ыктымаллыыт 5 көрүнүскө күрөхкө Егор Яковлевский кыарын өрдөрөн түөрт көрүнүгэ бастаата, ситкон Афоня Монастырев ыраады быраарыга кыйда. Орто бөлөккө Виталий Васильев кытырстык сүүрэн уонна ыраады бырааран калайды өрөтөйүк бытта. Ортолору таһынан икэлэр уонна эбсөлөр халадай ырбаахылаах сүүрдүлөр. Ийэлэргэ С.Д.Монастырева, эбсөлөргө В.П.Пудова бастыг сүүрдүлөрүнөн алтыннар. Оттон араларга К.А.Монастырев төгүзүн булбата. Кыргыттарга сүүрүгү Лиана Давыдова, Жанна Семенова бастааһан бөлөккө кэллилэр, кыра балык уопсай сүүрүтүтүр Дамир Петров кыайылыаарынан тартта. Күрэхтэниин, конкурс кыайылыахтарыгар өйдүбүлүк балах туттардылар, ону таһынан хас бирдир көмө икстелээччилэр Орто көмүскайын күнүкүн уонна ыһыаһын үтүскө кубуллубут балахтэрин туттардылар.

Төрөөн тунуна "Кыпалык" оро сайдар юзювн сөбидиссөйз ВП Пудова санаатын

– Үйлдвэр хувьд хамгийн түрэгтүүтэр да, үлэгтүүтэр да үчүгдэйж ааста дүн бэлэнтэйлэр. Одолорбүт эмээ асъяагдлар. Огүр бэралалыагын хамтаага өйүүр, өйдүүр, юмалаттарын юмаларбүт спонсордабүт претрирмателлэргэ, торилтэлэргэ уулахан махтал-балыагын тюрлэбүт. Манган сайын тас площадь сөрөхсүтүүлэр, ону таһыагын үп булалхыагын куукуунаг, пристрой тутан, оно прача уонна бусгалтерия мээстэтин таһаарыахта-ахылт.

Ухуйаан илээнн ыһтыһылар сэргэх дыһаһаллар үтүстөр. Маны сэргэ үлэ билигин да күүстүү оргуйар. Сайын төрөхтүтүр өр барыта устускууда барара ыһалыһыһыһан, бос ыйаһыр ухуйаан төрөхтүтүр көрдөһүүтөрүнэн, 25 орну хаһан улаһып турар. Онтон салгыһы ухуйаанна тутуу, ерөөһөн, ухуйаан ис-тас үлэтэ, сыллаада өр сыллаар айыттын тэрбэһи. Күнүн сагалыһы тыһыһыһан, ыһраһан дыһу көрө аанын тэлчег аһыа турдаа.

Айыһыһа АДАМОВА

Айгүлжан АДАМОВА.

БИЛИИ-КӨРҮҮ ТӨРДӨ-ААҒЫЫ

Дээр бичигч олохтоох дэглалта байхыг Евгений Викторович Попов, оскула директора Прохдий Прохпьевич Захаров гэгдэлээрнэн салалална.

“Аавар дьиз көргөн” күрэхкэ түөрт дьиз көргөн олус үчүгүйдик болгонунан кабыл-тар. Хас бирдирин ыат собулугур ювенилэ-рин аралан быыстапка туруордулар, бөлө-лөрүн биһиэннөрүдүлөр, илгээ көмүрүгүр дьарыктарын, итгэрэистэрин туһунан көп-сөтүлүлөр, ыйыттылыарга хоруйдатылыар. Бизир итгэрэистийи туһумарына конкур-саннар хойхон тылларыгар өп түбүннө-рүн хамсаанылыра буолла. Кыайылыах-тарынан Арнаахтар дьиз көргөн табыста-лар. Ыйал ийэтэ Ольга Романова үс орту-наан кытыына. Бу ыал кыргыттын биһиги-ни

Турсуроллубут быыстаппанан номинациллар быһаарыллыналлар: "Саамай былыргы бытархай мал" - П.А.Понсмарева, "Бастын коллекционер" - Т.Г.Потапова, "Садых коллекция" - Н.С.Новгородова, "Кэрэ кустууллах мал" - Е.В.Платонова, "Сингэриини ылбыт коллекционер" - Л.И.Монастирева, "Эдэр коллекционер" - Коля Миронов.

Бу кинээ сыанана кылбыт дьон салаалыһыт көннү үөрөн, харахтыһыт сырдаан, үөрөн-көтөн тардыстылар.

Екатерина **АНДРЕЕВА**,
"Умсулдан" нулууп салааһааччыта

Екатерина АНДРЕЕВА.
"Умсулдан" нулууп салайгавччгтл.

УЛУУ КИҢИБИТ ААТЫН ҮЙЭТИТИЭБИН!

И.Г.Тимофеев-Теплоухов (1869-1962 гг.) "Куруубай хааннаах Кулун Кулустуур" диэн маннайгы олонхотун Императорскай антропология уонна этнография музейыттан Саха сирин фольклорнай матырыйаалы хомуйар соруктаах калбит этнограф В.Н.Васильев 1906 сыллаахха Амма салыныытыгар Солобуодаа суруйбута. Бу олонхо академик Э.К.Пенарский көннөрүүтүнэн 1916 сыллаахха Бетлинге алфавитынан сахалыы тахсыбыта. Петербурга саха тылын баһылаабыт бодон фольклорист А.А.Попов олонхоку сахалыыттан нуучталыы тылбаастаабыта. Г.У.Эркс олонхо тылбааһыгар эбиини кылгартыт, латинскай алфавиттан аныгыга көнөрбүтэ. И.В.Пухов бачаапка тахсытыгар бэлэмнээн былааттаа кылгартыт, тылбааска хос быһаарыылары биэрбит. Ити үлэлэспит дьон бары өлбүттэрин кэннэ кэниэ ситэриллиэн 1985 сыллаахха Москвага бачээттэнэн тахсыбыта.

Ийэс олонхото - "Иэйэхсит сээнэ эриэн таба аттаах Эрэбил Бэргэн". Итин 1941 сыллаахха мин ийэбинэн суруйбутум 449 страница, 11656 строка буолбута. Мин Иннокентий Гурьевич ханна үөскэбитин, хайдах олонхоһут буолбутун туһунан кэпсээн истибитим.

- Боотуруускай улууһутар Хайахсыт нэһиллэр Улуйбут диэн сиргэ төрөөбүтүм. Арам Гурый Тимофеевич Теплоухов Бодой-бодой кыһыт көмүһү хостуур биринскай үлэлэбэтэ, ийэм Мария Платоновна атыһыһтарга эстэрэппэлээбитэ. Бийиги удуур олонхоһуттарбыт. Хос эһэм саас Лаамыттан эргиллэн кэлэн сыыр үрдүгэр атын мөчүтэ сыдыан дьыбарга ыллаа-тарана, ырыатын дордону көстөөх сиргэ нһиллэрэ үһү. Балтым Парасковья бийиги эргэн улаханнак биһилиит олонхоһут Тэксэлэ Минтэрэһигэ эрэ тахсыбыта. Тэксэлэ иэни сүүстэн тахса олонхоһу олонхоһуура. Мин кэпсэнтэн уонна абаам Дмитрий Тимофеевич Теплоуховтан - Ырыа Миннэктэн үөрөнөн, 40-ча олонхоһу толорор этим.

Маннай 13 саастаахтар Ырыа Миннэ уолутар Ыстапванга кылаан иһиттэрибитим. Үгүс киһи ортогутар 14 саастаахтар Ыдьаа Максимов урууттар олонхоһолу-туттара. Онно "Куруубай хааннаах Кулун Кулустуур" олонхоһун толорбутум. Үгүс киһи сэрээн истэр түбэлтэлэргэ санаа көтөҕүлэн толорбун. Манна сүүстэн тахса киһи сөҕөрөн истибитэ. Арай биһирэ Хайахсыт нэһиллэр Тэксэлэ Минтэрэһи диэн олонхоһуту көрсө түстүм. Ал сүүрүүтүтэр мустубут дьон бийигини күрэхтэниг диэн күһэйбиттэрэ. Түүн үөһүгэр дьэри мин олонхоһобутум, сарсыарда өттүгэр киһи толорбута. Олонхоһорбутун истэн баран биһирэ Минтэрэһи: "Эн төһө да аатыра сыдыабыгың иһин эдэр олонхоһукка оннугун туран биэр-иһиһиң", - дьэбитэ. Онуоха кырдыас хомойбут курдук көрүнгөнөн тахсан барбыта.

Биһирэ Хайахсыттан Аммага бурдук атылаһаары көрбүтүм. Кэпсээн

нэһиллэр олохтоох олонхоһут Эжа Филлиэ тохтообуттар: "Солобуодаа биһирэ уһунай саха олонхоһолорун суруйа кэлбит. Мин суруйтарга бараары сыдыабын. Барык", - дии тоһуйда. Бийиги, олонхо сурут-тарааччылар, Солобуодаа Рогожин дьэ-түгүр тийиһиллэр. Кини хос иһигэр кутас баһаастаах нуучча кыһыт төттөрү-таары хаанна сыдыар эбит. Бийигиниэн сүрдэх ыраастык, чуолкайдык сахалыы кэпсэттэ. Мин киниэ "Куруубай хааннаах Кулун Кулустуур" толорбутунан бардым. Нуучча, саха дьонно истэри кэлбиттэр этэ. Саха-лыы биһиги өттүлүгүр Виктор Николае-вич тылбаастаан быһаара олоһубута. Халла-ан сыдыар дьэри олонхоһобутум. Нөнүө киниэ Эжа олонхоһун истибиттэрэ.

В.Н.Васильев ыраактан сыдыар диэн олонхоһун суруйбутунан барбыта. Тохтоло суох 12 күн устата суруйан бүтүрбүтэ. Бөһөгүн урууку эһийиттэн уларытан кэби-стэхтэн тохтоон чуолкайдыра, толору суруйара. Виктор Николаевич Солобуодаа төрөөбүт буолан, сахалыы олус үчүтэйдик биһирэ.

Кэргэммиэнэн ыраакан олоһу атаарды-быт. Кэргэмим Февронья Хадаар нэһиллэ-гэр Холтор аатын уһуутар үөсөөбүтэ. Би-һирэ олоһубут 48 сыл буолла. Ити көм иһигэр 7 уол, 5 кыыс ороһоммуттэр. Баһаан Диринг Куул диэн сиргэ уһунуку олохсуй-буһбут. Онно уон орбут өлбүтэ. Мэҥэ-Хаҥалас улууһун 1-гы Хаптаһай нэһиллэ-гэр көһөн киирэн 30-ча сыл кэргэн олоһ-буһбут. Олорорум үкүлэрэ өлбүттэрин кэн-нэ "уоттаах-кылаастаах тыһыан иһити-бегим сөптөөх-сэлээннэх буоллар" дьэм-мин, уһун кэниэ олонхоһуурбун быраа-а сыдыабытым.

И.Г.Тимофеев-Теплоухов "Иэйэхсит сээнэ эриэн таба аттаах Эрэбил Бэргэн" диэн олонхоһун Диринг бөһүлүгэр ыаллыы оло-роммун колхоз үлэтин кэнигитэн кэһэттэн киниэ суруйуубун 1941 сыл муус устар 15 күнүгэр саҥалаабытым. Олонхоһутун ыам ыйын агарыттан ыйын бэлэмнэгэр ылбиг-

тара. Онтон бос ыйытар ыйаах саҥана сэрин саҥаламмыта. Олонхоһутун суруука кылгартан, атырдык ыйын бүтүүтэ туттары-ахтаах этибит. Минин сарсын да армияга ыһырдахтарына көтүлүрэ этэ. Иннокентий Гав-рильевичтын сүбөлөһөн баран Дьонуускайга киирэн күөскэ үлэ-лээн 400 страницаны суруйбуттут кэниэ мөккэ бөлөһкө кэлбитэ. Сэ-ригиттэн эргиллэбэтэхтэн олонхоһу ситэрэһиллэр дьэммиэ ис хоһо-онун суруйан хааларбытым.

Армияттан эргиллэн кэммимин суруй-убутун эмнэ салҥан барбыппыт. Олонхоһутун этигин ахсын уларытан иһара, арыт олох да көтүтэн кэбиһэрэ, истэ-эччиһи сөргөһиттэри суруука көрбөт быһаар тыллары туттара. Сорох этиһилэри көннөрөн баран ааран иһиттэри дьэппэ: "Эн олонхоһут буолуоххор сөп киниһи", - диира. Ити кэмгэ мин Москва издательс-твын саха салаатыгар үлэлээн кэлбит ух-ханым этэ. Д.М.Говоров "Будуруйфот Мүлдьү Бөһ" уонна П.А. Ойууускай "Дьу-луруйар Ньургун Боотур" олонхоһолорун техникческэй редактор этим. Бу олонхоһу эт иһийибинэн иккэ-үстэ үстүбүт буолуохта-ахпын. Салпын 49 страницаны суруйаммын барыта 449 страница буолбута.

Үлэбитин туттара бараары олон Ин-нокентий Гурьевичтын олонхоһутун өтөрүнэн киниэ буолан тахсара биллэбэт, онон атыһыахха диэн сүбэлэспитим. Ити 1945 сыл от ыйыгар этэ. Оччолорго иһийибин суруллубут олонхоһолору архыйаа тутта-рыыга дьаһал эрэбиллэрэ. Онно минин би-лэр Г.У.Эркс үлэлэһэрэ эрэри сэлэһэ бэрг-ээн санаторийга киирэн хаалбыт этэ. Киһибиһигэр тийэн дьаһал ылыбыт. Олонхоһу туттааччы мин биһэр дьахтарыам Пожмарева эбит. "Куруубай хааннаах Ку-лун Кулустуур" олонхо авторын И.Г.Теп-лоуховы батыһынаран кэллим, икки олонхоһу туттаары дьаһал аҕалдым", -

дизетим. Ол иһин ардыгар дьахтар Бетлинге алфавитынан суруллубут "Кулун Кулусту-уур" аҕалан көрдөрдө итээннэх "Манн атын олонхоһут суруйтарбыт", - дьэтэ. Кырдык, "И.Г.Тимофеев диэн сурулла сыдыар эбит. Олонхоһуту кытта тохкооло-стубут эһэтин аата Тимофей диэн эбит. Дьахтар итэрийбэккэ странаада кэригин өйүтэн эһитэн баран тохтоҕо. Ити В.Н.Ва-сильев суруука кылгартыт олонхоһо этэ. Ол кэпсээн ыла И.Г.Тимофеев-Теплоухов диэн буолбута.

Кырдыас: "Кэниһэр кини да хаалба-та. Арай орто дойдута олон аастыһынан "Кулун Кулустуур" уонна "Эрэбил Бэргэн" олонхоһолорун ааттаталлар иһэ", - дьэһтэ-битэ. Кини "Иэйэхсит сээнэ эриэн таба ат-таах Эрэбил Бэргэн" олонхоһо - иһин суруйу-утунан 449 страницалаах үлэ. Тыл, литера-тура уонна история институтун архыйы-гар сытар. Ол аһаһыһыт олонхоһут 125 сылын туоларынан бачээттэн таһаарар туһунан Правительствоттан туруоруохха. Бийиги куюһуатын уһултаран таһааран улуус музейыгар ууруохха. Биһир дойдубу-ахтара, хайахсыттар, улуу киһилэрин уһуоһун үлэлэх матырыйаалынан саналыы эргиллэрэ эрэбиллэр. Итэниэ уулуссара кини аатын иҥэрэһкэ.

Дмитрий ЛАЗАРЕВ, улуус Бочуоттаах гражданина ("Сага олох" хаһыат 1994 сыл кулун тутар 10 күнөхөрү күөмэригиттэн).

Суруллубукка эргиллэн

АДЬЫРҔА КЫЫЛЫ БУЛТААҤЫН БЫРААБЫЛАЛАРА

2009 сыл тохсунньу 10 күнүгэр РФ Правительствотун председателэ В.В.Путин иһин баттааһыһаах 18 №-дээх уурааһынан РФ территориятыгар кыылы бултааһын быраабылалара, бултааһын бөлүөхторо, ньымалара уонна онно туттуллар саа-саадах туһунан биһиргэтиллибитэ.

Мин ити күүһүтэр киирэн үлэһини туар быраабыла туһунан кэниһэ: этэ барбакка, 2009 сыл ыам ыйын 26 күнүгэр "Сага олох" хаһыат балаһатыгар Мырыла олохтооҕо А.Макаров "Адырҕа кыылыттан хайдах көмүскэһибит?" диэн ыстатыйатыгар улуус нэһилиһиннэ билиһин-көрдүн диэн бултааһын боһуруостарыгар сырдатар эппиэти биэрбим.

Сокуон этэр өттүтүн көрөр буоллаахха, бийиги Саха-быт сирин үөсүүр-уһуур кыыл, көтөр ода. Булт көрүһүтэр барыта федеральнай, атыннык эттэххэ госу-дарство бас билиһинигэр сыдыалларын туһунан бэлэти-ир төрөөтөх.

Онтон мин этэр ыстатыйам автора А.Макаров ылбиг түбэлтэлэргэ сокуон эмнэ туһунан балаһыһыһалардаах. Ол курдук:

1. Адырҕа кыыл быһаччы киһи олорор кутталы үөскэттэһинэ, ол түмүгэр киһи тутатына тус бийэти көмүскэһин кыылы олорор түбэлтэлэргэ (эбэтэр баһыр-дан баран куоттарбыт буолууларына) булду контуруолуур органнарга тыллабыр оҕоруохтаах. Ол тыллабыр туһааннаах үлэһиттэн бэрэбэркэлэһин адырҕа кыы-лы бултааһын төһө сөптөөрүн туһунан түмүк оҕорулу-охтаах.

2. Адырҕа кыыл дьон олорор салыныытыгар киирэн сүөһүгэ-сыһыга саба түһэр буолууларына тутатына бул-таныахтаах. Ону тэнэ, үкэ этиһиһитин курдук, тылла-быр оҕоруллан бэрэбэркэлэһиниһэхтээх.

3. Сокуон этэринэн, юм даһы айылҕага көннөрү сыдыан эрэ адырҕа кыылы көрөн эбэтэр көрөн баран бултаһан барар бырааба суох.

4. Мантан атын түбэлтэ эһэни бултааһын сокуону-нан олохтоомут бэрэбэркэлэһин 3 тыһ. солк. сыаналаах туһааннаах лицензиянан эрэ көсүлүнэр. Ол лицензия-

ны анал саалаах, бултуур билиһиннэх (охот. билет) киһи Саха Республикатын булдуу хаһаайыстыбатын департа-ментыгэ көсүө ыһыан сөп.

5. Нэһилиһтэр олохтоох дьаһалталаа адырҕа кы-ылар нэһилиһиннэр эбэтэр сүөһүгэ, сыһыга кутталы үөскэтэр түбэлтэлэр таһытаһына Чурапчы улууһун ай-ылга харыстабылын инспекциятыгар 41-082 телефону-нан тыллабыр бултуучу оҕоруохтаахтар. Онно олоһуран булт хаһаайыстыбатын Департаментына туһааннаах дьаһаллары ыһахтаах. Ол эрэ кэнигитэн хороммуну таһаара иһик адырҕа бултанарыгар көтүл бэриллиһин сөп.

6. Олордоох тыһы эһэни бултааһын арҕаахха көннө-эр дьэри бултуучу бобуулаах. Арҕаах оролох эһэ баар буолууларына бултуучу барылары бултаан ыһахтаах-тар уонна кэни хос өлөрүлүбүт эһэ айыл лицензия ыһахтаахтар.

7. Сага быраабыланын күһүтү уонна сааскы эһэни бултааһын көсүлүнэн туар, ол эрэн булт лицензиянан буолуохтаах.

Онтон 2008 сыл сайыһыгар Мырыла таһыгар баар Хорбука эһэ киирэн айдаарбытыгар тутатына сөптөөх суһал мөһө ыһыллан, эһэ сокуонига сөп түбөһиһэрэн өлөрүлүбүтүгэр, булчут В.Поповка халык да мөһө ыһахтаахтар.

Эһэни сокуон ирдэһиһин кэһини туар бултааһын хо-лбуунай эппиэтинэһи үөскэтэр. Ол курдук, ирдэһил түһэр түбэлтэлэргэ эппиэтинир өрүт 230 тыһ. солк. хо-роһуну тулуйуохтаах.

Түмүкүр Чурапчы улууһун бары бултуучтарыгар булт быраабыланы уонна сокуон бары ирдэһилин ту-туһунан туар, төрөөбүт Сахабыт сирин кэрэ айылгытын, кыылын, көтөрүн харыстаан бултуурутугар ыһырабын.

В.Г. ДРАГУНОВ, СР булдуу департаментыгэ государственнай охотинспектора.

Сөрөгхсүтүү

ларын 38 устууканы сангалыы оторон, сангалыы таастаан, кырааскалаан олорто. Түнүк нэлчаниктарын сангардан отордулар, кырааскалатылар. Танара дьютүн иүүэтүн, олбурун сангардан отордулар. Арыбт олорор дьютэ, мал-сала отуорданан-мандарданан ототулукта. 2013 с. сай-ыһыгар иконостаһын (танаралар мөсөөһүнөккө ыйынар ис-

тизигтэ) тангара үлэһиттэрэ хаартыскара түһэрэн афилбыттарын үтүгүнэрэн борт үчүтэйдик сиһордулар. Бу үлэһити ыһгыһыт, сакһыт, үлэлээн ааспыт баһылыктарынан Д.Ф.Барышков, А.А.Захаров, Т.М.Лыткин буолаллар. Тангара дьыһтыһар үс фазалаах уоту юбилэрингэ улуустаагы РЭС начальнига Ф.Ф.Барышков көмөтүн умнар сатаммат. Бу сылларга Саха сиригэ епископтара Гурман уонна ювенин солбуһбут Зосима кэлэн көрөй бардылар. Тутар уһаттар (В.П.Васильев биригэздэтэ) 5 сыл үлэһит уопутурдулар, маастарыстыбалара үрдээтэ. Инньэ сыһын атын улуустартан ыһта кэлэн тангара дьыһтыһар чөлүтөр түһэригэ ыһгырар буолуулар.

Бийийн муус устар ыйга "Бахсы" өмчлөхтөй Дьоксуускайдаары епархия уонна Бахсы наһаа элбэг дьаһалтата дусгабар түһэрсэн, таңгара дьыттан босхо, үйэ-саас тухары Дьоксуускай епархия-тыгар биэрэргэ быһаардылар. Онон салгыы чөлүтөр түһэрин үлбүэрин таңгара дьыттан бае билэр Дьоксуускайдаары епархия бөйүтүн үбүлүн эрх үлэлэрин В.П.Васильев барыта эдэттээн ылаардылар. Билигин епархия үбүлээн үс кыһаах рөгөдө дагын чарааһытны уонна кырыаһытны үлэлэрин ыһта сылдыаллар.

Бу дыйл бэс ийлин 9 күнүгэр епархия "Малое осини-
ние" (сибэтиниз дигэн тылбаастаахха собо дуу?) уюуна "Кре-
стный ход" дигэн дыһааллары Бахсыга ыытар быһаанынаах.
Бу дыһаалы Зосима епископ, 17 танара үлэһитэ, элбэх нэл-
дьыт кэлэро быһаарынар. Ийөөвүтүн Бахсы тангаратын
дигэтин епархия үлэһит тангара дыһаа онторор быһаанына-
ах "Мужское братство" дигэн эр дьон манаахтарын азалан
олордон, улахан тангараларга сулууһа ыһаахтаахтар.

Революция ивэнэ тангара дүгээр үзлийнэгдтгэн Бөхсн дьонд тух да куһаран дьаллыкка ылаттарбылгара биллибэт. Хата тангара үзлийнэгтгэр куһу-хааһы, кроуагы, кезаны илгэргэ, сурууту олордогго, киллэби буһарарга үөрөһилгэ-тээр.

Онон, түмүдсээн этгэхсэ, бу сээр-майны айгыраабыт, кэктибит кээгээр сорох дьон баар Христианский таңгара итэрэлиг ылынан, духуобунас түпсуута бэрэарей дин саны-ыгыт. Көңүрүкэстии баар Духовная семинария аһыллыан сөп. 100 сыл иһигэр, күһи дьыспатын курдук, быһас ула-рыйыһыттан, таңгара дьыэтэ араас дьылжаламмыта, олох да суох буола сыстыта. Дьон, норуот дьулурунан чөлүгөр түһэриллэн үлөйөр кыахха киирдэ, дьиттисэх хаһааһыт-тарыгар төннөрүлүннэ.

С. С. НОГОВИЦЫН

Хяартыскара: оччотоогу байылык А.А.Захаров уонна В.П.Васильев биригэдэтэ.

2002 с. "Бахсы" обществото председател Т.Т.Егоров нэлэн нэлэвчлэнэ уонсай муһуһаар таһара дьыстин толору чөлүтөр түһөрөй туһунан дьон санаатын истибитэ уонка үлэни саҕалаабытара. Республика кыахтаах тэрилтэлэригэр 1 мэт. 322 тыһ. солк. харчыны спонсорскай көмө быһыыһынан булан, сорохтортон матырыйалынан ылан 2002-2008 сылларга үлэни обществото нэлээн-саҕалаан ыһпыта.

2002 снлдаахка А.К.Местников, Г.Г.Мохначевский, М.М.Сокольников, В.М.Барашков састаалтаах биригээдэ танара дыстин аюулаатын бетоншаабыггара. 2003 с бу биригээдэ лафеттамыт маһынан сиргэ колокольня тулпута. Ол гылан баран, танара үлэһинтэрэ кэлэн көрөн баран, табыһаа суоруулан аахпытгара.

2003 сэлтан "Үтүө дьыала" хамсааһынын лауреата В.П.Васильев биригдэлиирдэх биригдэдэ (М.М.Барашков, С.И.Ожонников, П.В.Гоголев, М.Д.Федоров) үрдүк хаачыстыбаалахтык бэрт үтүс үлэни ытта. Ол курдук төгүрүк бөрөбүтүнэн коллокаһыны сирэз тутан баран үөһэ 27 м үрдүктөх татааран, хаалаан оңордо. Муостатын сана маһынан уларытты, кырааскалаата. Түгүктэрин араама-

Танара дьэитин чөлүгэр түһэри ийетын бастаан көтөхтүт уонна бастагы куполларын огорсубут кибинин Бахсы нэһилиизин ыччата ДМ.Пестряков буолар. Күни 1987 сыллаахха физкультурнай үөрөх бүтэрэн Танара үлэли сырыттарына, тандалар танараларын дьэитин куполын огорбуттар этэ. Данил Михайлович сааскы сынопа-ланга дойдутутар кэлэ сырыттарына оччотооҕу сэмиз председателэ Е.Н.Протодияконова Танара танара дьэитин куполын огоруута үлэлэспит дьону афалан үлэлэтиэххэ сөбүн көпсөспит этэ. Анал комиссия тэриллибит В.Г.Слеп-цова куоракка уонна атын оройуоннарга олорор Бахыттан төрүттээх дьонтон харчы хомуйууттар эппиттөөрүнэн анаммыта. Управляющий С.С.Ноговицын хайтаһыһынан, туттар тэрилинэн хаачыйар эбэһинэстэммитэ Олохтоох нэһилиэнньэттэн (оччотоогу харчынан) 50-нуу солкубай хомуллубута. Хомуллубут үбүнэн куораттан тимер илвэстэр, тоһоҥ, кырааска атылаһыһыһыта. Үп сороҕо тутар дьону хамнастааһыһыта уонна бородуукстанан хаачыйыһыта анаммыта.

Бу дэгл саймьыгтар ДМ.Пестряков, Г.Н.Бурцев, Е.Кри-
вошапов, В.Калензиской дэгл дьону адалан от ыйын 12
күнүгэр куполы оноруу үлэтин савалаабыгтара уонна
атырдыах ыйын 28 күнүгэр огорон, кырааскалаан бүтэр-

МЭНЭ-ХАНГАЛАСТАН ҮЯЛДЬЫТТАР

Аан дойдутаары Обо көмүскалин күнүтэр анаан ыам ыйын 29 күнүтэр Муту-дай нэһилиэгэр Балыктаахтаары республиканскай обо дыһитин иитиллээччилэ-рэ үлэһиттэрэ (директор А.А.Иванова) кэлэн ыалдьыттаан бардылар. Ыалдьыт-тары кытта олохтоохтор көрүстүлэр.

2006 сүүлээххэ тэрлиһибит интернат бүтүгүнү күннэ 3-төн 23 сааһыгар тийгэ 25 интиллэччилээх эбит. Бу ортолортон түөрүк үрдүк, орто анал үөрэх тэрилтэлэрин студениһара. Иштатнаах өрө дьыэтин үлэниһтарэ өрө үөрөхтөөх буоларыһар, эт-хаан өттүгүн сайдарыһар кэрэ айгэтин билэрэһтар улахан болломтону уураллар. Ортолор "Ылыһачыан" үнүсүү аһсаам-быһыһар, изостудияһа, араас куруһуһаһа үөрө-көтө дьарыһтаналлар эбит. Интиллэччилэр ортолоругар сахалар, нууччалар, эбээннэр, эбэнкилэр, юкагирдар бааллар, бэры уу сахалыы саһараллар.

Оро дэмдэгтгээр сүүрнээн төрөлшлүт быраасалтан бэймэлдэгт ыаллар оворлоо оворол-
лор. Коллектив кырачаан оворлору эйэлэх дымэ кэргэн курдук сылтаас, кепен, бэйз-байн
итэрбээр сыһаанынан уугуттуур. Биир уратыгынан оворлору Балыстаах уонна атын д
нэһилиэк ыаллара бэйлэлэригэр сыһыаран патронатнай дымэ кэргэнгэ ылан илтиелэрэ бу-
олар. Ол курдук, Татьяна, Петр Никитичтар түвтүр овору, Сардаана, Иван Мокучиктар үс
орону дымэ кэргэннэригэр төрөлшлүт оворунуу бубейдээн илдьэ сыттыаллар. Патронатнай
дымэ кэргэнгэ барыахтарын ивөөс оворлору ыалдыгытата, билиһэннэрэ ытталлар эбит.
Икки өттүттэн себүдэһи үөскөтөһүс эрэ овору дымэ кэргэнгэ патронатка, элпикэрэ би-
рэлдэр. Өрөбүлгэ, сайыгыны сыһыаланга ыалдыгыттан кэлбит оворлор: "Бу курдук хаһан да
үөрө-көтө сынһамматахпыт, дымэ кэргэн илтиг сыһыана дин тутун билиһити", - димэ кэ-
сээннэрэ буодаллар. Мугудай нэһилиэгэ уонна Балыстаах оро дымэ ивөөһүтүн биэргэ үлэ-
һиэрэ түбүгүнэн кэспэтэр, биир санаага кэлэн "тегүрүк остуолу" түмүктэтиилэр.

Бялдылгытгарыг, теге да уот суох буоллар, ыгыс тыаһынан доһуһуоллатан "Бальэтах үлэһиттэн" саралаан ырыалаах-тойуктаах бичүөри бэлэхтэттилэр. Ово дыэттин иһигилдэ-гүчүлэрэ, директор А.А.Иванова, коллектив кырачаан бальдылгытгарга харчы хомуйбут ама-нах санаалаах нэһилиэк олохтоохторугар, бэлэх туттарбыт "Чуораанчык" үһүйээн, олохто-ох дыһалта коллективтарыгар, байэлэрэ өнгөрөн таһаарбыт бородууксууларынан үндүзэбиг Мутудайдаагы ас комбинатын үлэһиттэригэр, харчынан, таһаһыан, оонньу-рунан көмөлөспүт "Тура" (В.М.Сивцева), "Кыттайбан" (В.Д.Сивцева), "Дьяковский" (И.Д.Дьяковский) бааһынай хаһаайыстыбаларга, чааһынай предпринимателлэр А.И.Яков-левага, М.П.Варламовна, И.Ф.Сивцевэга махталларын тиэртилэр. Ити курдук Аан дойду-даа Ово көмүскэлин күнүн көрсө Мутудай нэһилиэгэр дириг суолталаах кэпсэтилээк, олох үлэһэ буолан ааста.

В. И. ПЕРМЯКОВА,
Мугудай

БЭС БИЙН 1 КҮНҮТЭР эбиэт кэннэ Ово көмүскэлин күнүн көрсө үөрүүлэх бырааһыннык буола. Бу күнү "Өрүү баар буоллун күн" дигэн программанан сокуоннай саастарын ситэ илтик оҕолор комиссиялара сүрүлүгүн ыгытта. Ленин бодуоссатыгар оҕо аймах тоҕуоруһа муһуна. С.А.Новгородов аатынан орто оскуола үөрэнээччилэрэ эвэрдэ үгкүүнэн бырааһынныгы астылар.

"ӨРҮҮ БААР БУОЛЛУН КҮН..."

Онтон улуус баһылыга Семен Яковлев, Чурагчы нэһилиэгин баһылыга Иван Оконецников дьээс кэргэн олох төрдө буоларын бэлэттэн туран тыл өттүлэр. Салтылыам ыйыггар Чурагчы нэһилиэгин алын кылаастарыгар буолбут "Мир увлечения" дьээн конкурс лауреаттара, призёрдара кыттылыах кэсинэр буолла. Бу кэмгэ "Твори добро и заботу детям" тудалыах сорулорго аһаммыт аһымал акция үлөтүн сарылаата. Эппеккэ уонна попечительство отделын кылаабынай специалита М.П.Антипина: "Улууспутутар 70-тан тахса тудалыах оҕо баар. Кыра да көмө, болломто баар буолуодына кинилэр үтүбэ, сыдылыка тардылыылара күүһүрүө этэ," – дьээн санаатын үлүстэп.

Болуусакка ити курдук биир күн кырдарыгтан кайыл ортуугар тийиш мүйүшүлөр. КҮН СИРИГЭР ТҮӨХ БАРЫТА КҮН САРДАНАТЫГТАН садаланын кэрәһали күн сандара, чарылыгы сылаанын ууттаата.

АЙДАНА

кай холбооноос 03.06.2009 с. офсатка бэчээтэнэнэ.
букка, чаплиэрэгэ уонна субуотара тахсар.

Автор сурутул экилер сэмэ
редакция познэтилар махди сеп
түбүлөр буолбаттар. Сурууа
мэйиллэр чычылар
кырдэстэстэрилар элэтиэнэни
этиэр-эи баһылар олор.

Хайнхат бэцээкээ бэриллэр графига: 16 ч 00 м. Бэцээкээ бэрилиинэ: 16 ч 00 м. "Сага олох" редакционной-издательской холбоуука 03.06.2009 с. офсатка бэцээтэннэ.
Аадыригга: 678670, Чуралчн сэл, Карл Маркс уул, 26 "а" Индекс: 54907. Хайнхат нэдиэлэзэ үстэ: олтуорунуука, чаплигээ уонка субуотала тахсар.